

ارزیابی توسعه پایدار گردشگری در مناطق روستایی حاشیه کلان‌شهر تهران (مورد مطالعه: روستای آهار)

محمد رضا رضوانی^۱، سیدعلی بدری^۲، ذبیح‌الله ترابی^۳، احمد ملکان^۴، علی عسگری^۴

۱. استاد تمام، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانشیار، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۴. دانشیار، گروه مدیریت بحران، دانشکده مطالعات مدیریتی، دانشگاه یورک، تورنتو، کانادا.

حکمه

تاریخ دریافت: ۲۰ آذر ۱۳۹۴
تاریخ پذیرش: ۲۵ اردیبهشت ۱۳۹۵

امروزه موضوع پایداری سرلوحه تمامی فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه از جمله گردشگری روستایی است. از این رو اندیشمندان بارها بر ارزش‌ها و اهداف سه‌گانه توسعه پایدار تأکید کرده‌اند که دربرگیرنده ابعاد زیست‌محیطی و اقتصادی و اجتماعی فرهنگی است. آنان به‌صراحت بیان داشته‌اند که دستیابی به توسعه پایدار بدون هم‌گرایی در ابعاد مذکور و تلفیق آن‌ها با یکدیگر، امری محال خواهد بود. بنابراین در این مقاله سعی شد از طریق مصاحبه با گروه‌هایی که نقش حیاتی در فرایند توسعه گردشگری روستای آهار دارند، ابعاد گردشگری پایدار و هم‌گرایی یا کارکردهای مشترک بین آن‌ها واکاوی شود. روش پژوهش حاضر کیفی و هدف آن کاربردی بود. اطلاعات این تحقیق از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و عمیق از چهار گروه ذی‌نفع کلیدی گردشگری، یعنی مدیران محلی، گردشگران، مهاجران و ساکنان بومی به‌دست آمد که از طریق ماتریس قدرت‌علاقه انتخاب شده بودند. روش نمونه‌گیری هدفمند این مطالعه از نوع گلوله‌برفی بود. یافته‌های پژوهش نشان داد گردشگری در روستای آهار در هر سه بُعد اقتصادی و اجتماعی فرهنگی و زیست‌محیطی پایداری لازم را نداشت؛ به‌طوری‌که ارتباط و تعادلی بین ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار گردشگری در روستای بررسی شده یافت نشد. به‌نظر می‌رسد ناپایداری فعالیت‌های گردشگری در روستای مطالعه‌شده به این علل باشد: ضعف ساختاری، نبود درک صحیح ذی‌نفعان از توسعه پایدار، فقدان آموزش‌های لازم، موانع قانونی بسیار و برقرار نکردن تعادل بهینه بین منافع ذی‌نفعان.

کلیدواژه‌ها:

توسعه پایدار، گردشگری، نواحی روستایی، تحلیل ذی‌نفعان، روستای آهار

۱. مقدمه

براین اساس بسیاری از جوامع دریافته‌اند باید نگرشی واکنشی و فعال‌تر به گردشگری داشته باشند و بر توسعه واقعی و ترویج اثرهای اقتصادی و اجتماعی و محیط‌زیستی توسعه گردشگری، توجه کنند (Ziaei, Amin Bidokhti, & Qorbani, 2015). در این میان به مدیریت کارآمد گردشگری روستایی به‌عنوان یکی از راه‌حل‌های ممکن در ایجاد تعادل بین این سه بُعد توجه می‌شود (Amir, Ghapar, Jamal, & Ahmad, 2015). گفتنی است که دستیابی به توسعه گردشگری مشروط به همکاری جوامع محلی است؛ زیرا جوامع نقش کلیدی در توسعه گردشگری دارند و عنصر اساسی توسعه گردشگری محسوب می‌شوند.

(Ziaei, Amin Bidokhti, & Qorbani, 2015).

به عقیده برد (۲۰۰۷) برای دستیابی به توسعه پایدار گردشگری، مشارکت دادن همه ذی‌نفعان ضروری است (Byrd, 2007)؛ چراکه بدون حمایت ذی‌نفعان، توسعه گردشگری به‌شکل پایدار تقریباً

گردشگری روستایی در دهه‌های اخیر از رشد فزاینده‌ای برخوردار بوده است و هر روزه به علاقه‌مندان آن افزوده می‌شود (Hall, Roberts, & Mitchell, 2003; Kim & Jamal, 2015; Snieška, 2015). از این رو اندیشمندان آن را به‌عنوان یکی از راهکارهای بسیار مهم در تجدید حیات مناطق روستایی معرفی کرده‌اند (Jaafar, Rasoolimanesh, & Lonik, 2015). بنابراین اگر گردشگری روستایی به‌گونه‌ای مناسب برنامه‌ریزی و مدیریت شود، می‌تواند توسعه ملی و محلی را افزایش دهد (Bayat & Rezvani, 2013). با این حال موضوعی که همواره توجه محققان و برنامه‌ریزان حوزه گردشگری را به خود جلب کرده و پژوهش‌های بی‌شماری نیز درباره آن به‌دنبال داشته است، آثار و پیامدهای این نوع فعالیت در روستاهاست.

(Byrd, Bosley, & Dronberger, 2009).

* نویسنده مسئول:

ذبیح‌الله ترابی

نشانی: تهران، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

تلفن: ۵۵۵۲۶۷۵ (۹۳۶) +۹۸

پست الکترونیکی: torabi.zabih@gmail.com

به یک دوره نامحدود، بدون زوال یا تغییر محیطی و ارتقای کرامت انسانی اشاره دارد (Butler, 1991; Fun, Chiun, Songan, & Nair, 2014).

فلسفه پایداری در گزارش کمیسیون برانت‌لند با عنوان «آینده مشترک ما درباره محیط‌زیست و توسعه» با یک چشم‌انداز بلندمدت در بهره‌برداری از منابع در مجامع جهانی (Abbas & Bajunid, 2015)، به‌طور جدی‌تر و مبتنی بر رویکرد عدالت بین‌نسلی در استفاده از محیط‌زیست مطرح شد (Iluțiu-Varvara, Mârza, Sas-Boca, & Ceclan, 2015). بنابراین توسعه پایدار می‌تواند به‌منظور حفظ موجودیت همه موجودات زنده، هماهنگ باهم و بدون تهدید برای یکدیگر تعریف شود. این تعریف را می‌توان با توسعه گردشگری پایدار به‌عنوان حفظ فعالیت‌های همه افراد و نهادها در هماهنگی با عناصر دیگر از جمله اقتصاد و محیط‌زیست و ارزش‌های فرهنگی اجتماعی انطباق داد (Ekinci, 2014).

مفهوم پایداری اجتماعی فرهنگی با معیارهایی مانند رعایت ارزش‌های اجتماعی فرهنگی، مشارکت مردمی، کیفیت زندگی و توسعه فردی (Van der Duim, 2005)، نرخ جرایم، کیفیت زندگی و توزیع درآمد و فقر و... مشخص می‌شود. مفهوم پایداری اقتصادی عمدتاً با معیارهایی همچون سهم گردشگری در کاهش فقر و توزیع درآمد و ثروت و منابع قدرت اقتصادی معیشت پایدار ساکنان محلی (Van der Duim, 2005) و مفهوم پایداری زیست‌محیطی با معیارهایی مانند حفظ تنوع زیستی و استفاده عاقلانه از منابع طبیعی و حفظ منابع طبیعی برای نسل‌های بعدی معرفی می‌شود. این ابعاد باهم ارتباط متقابل دارند و توسعه پایدار بدون در نظر گرفتن همه ابعاد (با تفکر کل‌نگر) تحقق نخواهد یافت.

به‌رحال توسعه پایدار پرداختن به همه اجزا یا ابعاد با رویکردی سیستمی و کل‌نگر است تا همه ابعاد و روابط متقابل بین آن‌ها در نظر گرفته شود. بی‌توجهی به یک بُعد، باعث ناپایداری و دست‌نیافتن به توسعه پایدار خواهد شد. ارتباط ابعاد مختلف توسعه پایدار در تصویر شماره ۱ نشان داده شده است.

سازمان جهانی گردشگری معتقد است دخالت ذی‌نفعان در این فرایند یکی از شرایط لازم برای شکل‌گیری توسعه پایدار گردشگری محسوب می‌شود (Byrd Jr, 2003)؛ بنابراین کلید اصلی برای موفقیت اجرای توسعه گردشگری پایدار حمایت گروه‌های ذی‌نفع است (Gunn & Var, 2002; Khavarian-Garmsir & Zare, 2015). شناسایی و ترکیب دیدگاه‌های همه ذی‌نفعان، می‌تواند دانش و آگاهی‌ها را افزایش و در بلندمدت تعارض‌ها را کاهش دهد (Yuksel, Bramwell, & Yuksel, 1999). به‌رحال برای رسیدن به گردشگری پایدار در مناطق روستایی باید تعادلی بهینه بین منافع تمام گروه‌های ذی‌نفع فراهم شود (Ap, 1992).

نظریه ذی‌نفعان معتقد است برنامه‌های گردشگری تاکنون بیشتر بر منافع اقتصادی و رضایت گردشگر تأکید داشته است تا

ناممکن است. بنابراین بررسی و شناخت کامل نگرش‌ها و علایق ذی‌نفعان، برای مدیریت پایدار در گردشگری روستایی موضوعی اجتناب‌ناپذیر محسوب می‌شود (Byrd, 2007).

در مجموع می‌توان گفت توسعه گردشگری در نواحی روستایی پیامدهای مثبت و منفی مختلفی در ابعاد اقتصادی و اجتماعی فرهنگی و محیط‌زیستی را به‌دنبال دارد که در راستای توسعه پایدار گردشگری بررسی و شناخت گسترده از این آثار الزامی است. با استناد به مطالعه مشیری و همکاران (۲۰۱۲) در سال‌های اخیر روستای آهار شاهد رشد سریع فعالیت‌های گردشگری بوده است. توسعه پایدار و نظریه ذی‌نفعان بر شناسایی، مشارکت، ترکیب دیدگاه‌های گروه‌های ذی‌نفع و کاهش تعارضات بین این گروه‌ها تأکید دارد. از این رو در این مقاله سعی شده با بهره‌گیری از این مبانی و روش کیفی مبتنی بر مصاحبه عمیق، ابعاد سه‌گانه گردشگری پایدار و پیوندهای بین این ابعاد از منظر یکی از روستاهای حومه شهر تهران (روستای آهار) واکاوی شود.

۲. مروری بر ادبیات موضوع

مبانی نظری

از دهه ۱۹۷۰ به بعد گردشگری روستایی از رشد درخور توجهی در کشورهای توسعه‌یافته برخوردار شد و نقشی کلیدی را در توسعه مناطقی برعهده گرفت که با شرایط اقتصادی اجتماعی نامطلوب مواجه بود (Su, 2011; Yagüe Perales, 2002)؛ زیرا گردشگری روستایی از یک سو موجب تسهیل در کشف منابع روستایی شد که تا آن زمان در روند نوسازی نادیده گرفته شده بود (Hwang & Lee, 2015) و از سوی دیگر به دلیل تحول‌های اقتصادی اجتماعی معاصر، به محرکی برای شتاب‌بخشیدن به فعالیت دیگر بخش‌های اقتصاد از جمله صنعت کشاورزی تبدیل شد (Bălan & Burghilea, 2015). این نوع گردشگری هویت و ماهیت مناطق روستایی را از مکانی صرفاً برای تولید غذا، به مکانی برای ارائه امکانات و تسهیلات روستایی تغییر داد (Hwang & Lee, 2015).

از آنجا که توسعه روستایی فرایندی چندبُعدی و متضمن بهبود مستمر زندگی و پایداری در جامعه روستایی است (Azimi Amoli, 2007)، توسعه گردشگری می‌تواند به‌منظور بهبود مستمر زندگی به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین بخش‌های فعالیتی، به بازساخت مطلوب اقتصاد مناطق روستایی کمک شایانی کند (Bayat, Badri, Rezvani, & Sabokbar, 2014). با این حال بسیاری از منتقدان ضمن تأکید بر اثر کنترل‌نشده محیط‌زیستی و اجتماعی و اقتصادی گردشگری (Schloegel, 2007) توصیه می‌کنند که تعادلی میان آن‌ها برقرار شود (Amir, Ghapar, Jamal, & Ahmad, 2015; Hall & Lew, 2009). درحقیقت گردشگری پایدار به‌دنبال افزایش اثرهای مثبت و کاهش اثرهای منفی است (Khavarian-Garmsir & Zare, 2015; Weaver, 2006) و به‌نوعی به گردشگری مبتنی بر توسعه و پایداری تأکید دارد: توسعه پایداری که

تصاویر ۱. ابعاد توسعه پایدار گردشگری روستایی (Fons, Fierro, & Patiño, 2011; Khavarian-Garmsir & Zare, 2015).

مشارکت ذی‌نفعان؛ در صورتی که مشارکت فعال آن‌ها عاملی مهم برای موفقیت گردشگری روستایی و افزایش انسجام جامعه به‌منظور دستیابی به منافع بیشتر است (Falak, Chiun, & Wee, 2014). فریمن این نظریه را در اواسط دهه ۱۹۸۰ در مقابل رویکردهای سنتی مشارکت مطرح کرد (Lafreniere, Deshpande, Bjornlund, & Hunter, 2013). وی از آن زمان تا به حال در راستای تکامل این رویکرد پژوهش‌های فراوانی را انجام داده است (Freeman, 1983; Freeman, Harrison, & Wicks, 2007; Freeman & Phillips, 2002; Harrison & Freeman, 1999; Phillips, Freeman, & Wicks, 2003; Wicks, Gilbert Jr, & Freeman, 1994).

معرفی روستای آهار

مشارکت ذی‌نفعان را گروه‌ها یا افرادی می‌داند که نقش بسزایی بر بهبود عملکرد و کارآمدی برنامه‌ها دارند (Freeman, 1983) یا گروه‌هایی که برای بقای شرکت حیاتی هستند (Friedman & Miles, 2006). به اعتقاد فریمن در مدیریت کارآمد ذی‌نفعان درک سه مفهوم ضروری است: دو مفهوم اول بر شناسایی منافع آنان و فرایندهای لازم برای درک رابطه بین سازمان و افراد ذی‌نفع و مفهوم سوم بر مدیریت تبادل‌ها بین همه ذی‌نفعان تمرکز دارد (Freeman, 2010). به‌علاوه

روستای آهار یکی از روستاهای بخش رودبار قصران در شهرستان شمیران است. این روستا در طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۲۷ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۵۶ دقیقه قرار دارد و ارتفاع آن از سطح دریا ۲۱۱۸ متر است. آهار در مسیر جاده تهران لشکرک به طرف فشم قرار دارد و تا منتهی‌الیه جاده بعد از روستای باغ گل و ایگل جزو حوزه نفوذی آهار است. این روستا که در فاصله ۲۸ کیلومتری تهران و ۱۰ کیلومتری فشم قرار گرفته است (طرح هادی روستا)، از موقعیت ویژه جغرافیایی برخوردار است که به‌واسطه نزدیکی به شهر تهران، جمعیت موقت از آنجا استقبال می‌کنند.

با یک سؤال محوری درباره تأثیرات رشد گردشگری بر پایداری روستای بررسی شده آغاز می‌شد که در روند انجام مصاحبه با افراد مختلف بنا بر ضرورت تعدیل یا تشریح می‌شد.

فرایند گردآوری اطلاعات تا سطح اشباع نظری و آستانه سودمندی اطلاعات در دسترس ادامه یافت؛ بدین ترتیب که پس از انجام مصاحبه‌ها (چهل مصاحبه) گروه تحقیق به این نتیجه رسیدند که ضمن دستیابی به شناخت مدنظر، نمی‌توان اطلاعات بیشتری از این شیوه به دست آورد. سپس تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها انجام شد. مصاحبه‌های ضبط شده به صورت کلمه به کلمه روی کاغذ آورده و به طور هم‌زمان با فرایند جمع‌آوری داده‌ها تجزیه و تحلیل شد. عبارات محتوایی حاصل از مصاحبه نمونه‌ها در قالب یک عبارت معنایی استخراج شد. فرایند تحلیل محتوای قراردادی داده‌ها طبق مراحل زیر انجام شد: ۱. پیاده‌سازی مصاحبه بلافاصله بعد از هر مصاحبه؛ ۲. خواندن متن برای درک کلی از آن؛ ۳. تعیین واحدهای معنی و کدهای اولیه؛ ۴. طبقه‌بندی کدهای اولیه مشابه در طبقه‌های جامع‌تر؛ ۵. تعیین محتوای داده‌ها. در نهایت اطلاعات به دست آمده در سه گروه پایداری اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و محیط‌زیستی دسته‌بندی شد.

انتخاب ذی‌نفعان

برای شناسایی ذی‌نفعان تأثیرگذار و تأثیرپذیر، از ماتریس قدرت‌علاقه استفاده شد (Bryson, 2003). در این ماتریس به سؤال‌هایی از این دست پاسخ داده شد:

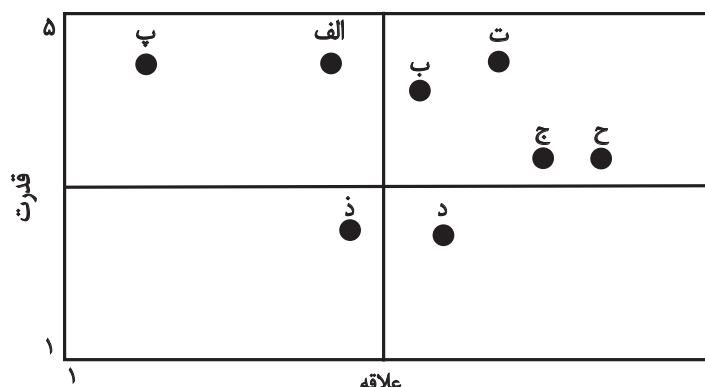
- چه گروه‌هایی در داخل و خارج روستا از انجام فعالیت‌های گردشگری به‌طور مستقیم و غیرمستقیم سود می‌برند؟
 - کدام سازمان‌ها و نهادها ممکن است قوانین و آیین‌نامه‌هایشان رشد گردشگری را تحت‌شعاع قرار دهد؟
 - همکاری با کدام گروه‌ها و نهادها کیفیت فعالیت‌ها و نتایج برنامه‌های گردشگری را ارتقا خواهد داد؟
- به این ترتیب فهرستی از تمام گروه‌های ذی‌نفع داخلی و خارجی

در سال‌های اخیر گردشگری در این روستا با رشد چشمگیری مواجه شده است. ساکنان ثروتمند اهل تهران خانه‌های ویلایی زیبایی را در روستای آهار ساخته‌اند که اغلب آن‌ها در شهر تهران سکونت دائمی دارند و در تعطیلات تابستانی یا تعطیلات آخر هفته، از این خانه‌ها به‌عنوان خانه دوم برای گذراندن اوقات فراغت استفاده می‌کنند. در فصل زمستان و در تعطیلات آخر هفته نیز افراد بسیاری برای فعالیت‌های ورزشی به این منطقه می‌آیند که با برنامه‌ریزی مناسب می‌توان از امکانات موجود در منطقه استفاده کرد. همچنین در فصل تابستان و در تعطیلات تابستانی یا تعطیلات آخر هفته، به‌علت خنکی هوا و وجود هوای مطبوع، مسافران فراوانی به‌ویژه از تهران برای گذراندن اوقات فراغت به این منطقه سفر می‌کنند (Moshiri, Mahdavi, & Jalali, 2012).

۳. روش‌شناسی تحقیق

هدف این پژوهش بررسی اثرهای رشد گردشگری در روستای آهار با تأکید بر مؤلفه‌های توسعه پایدار بود. در این پژوهش سعی بر آن شد با استفاده از اصول و مبانی نظریه ذی‌نفعان که بر مشارکت و توافق گروه‌ها در طرح‌های توسعه‌ای تأکید دارد، دیدگاه‌های گروه‌های کلیدی بررسی شود که به هر نحوی بر رشد گردشگری روستای آهار تأثیر می‌گذارند و می‌پذیرند. این نظریه بیان می‌کند که ترکیب دیدگاه‌های همه ذی‌نفعان کلیدی برای رسیدن به یک دیدگاه مشترک می‌تواند دانش و آگاهی‌ها را افزایش و در بلندمدت تعارض‌ها را کاهش دهد. بر این اساس پژوهش حاضر با رویکرد کیفی انجام شده است.

اطلاعات این مطالعه از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از چهار گروه ذی‌نفع کلیدی، یعنی مهاجران، اهالی، گردشگران و مدیران در اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۴ گردآوری شد. روش انتخاب نمونه‌ها از طریق نمونه‌گیری هدفمند و از نوع گلوله‌برفی بود؛ به‌طوری‌که از هر شرکت‌کننده بعد از مصاحبه خواسته شد تا ذی‌نفعان دیگر را با ذکر آدرس محل سکونت معرفی کند. در عین حال خاتمه نمونه‌گیری مبتنی بر اشباع داده‌ها بود. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش را ده نفر از هریک از دسته‌های ذی‌نفعان تشکیل می‌دادند. مصاحبه‌ها

تصویر ۲. ماتریس علاقه‌قدرت ذی‌نفعان.

رستوران‌های فراوان در این منطقه می‌تواند درآمد فراوانی برای سازمان‌های دولتی و خدمات‌رسانی در این منطقه داشته باشد. بنابراین سازمان‌های دولتی و عمومی در خدمات‌رسانی به مردم با دست‌باز عمل می‌کنند» (یکی از مدیران).

یافته‌های پژوهش در زمینه مشارکت فعالانه مردم بر نداشتن مشارکت محوری جامعه محلی دلالت دارد؛ به‌طوری‌که ذی‌نفعان در مصاحبه‌های انجام‌شده اذعان داشته‌اند که مشارکت مردم نسبت به گذشته به‌طور چشمگیری کاهش یافته است. حدود ۶۰ درصد از مصاحبه‌شوندگان نیز بر نبود مشارکت در این‌گونه جوامع تأکید داشته‌اند. در این زمینه بعضی از ذی‌نفعان این‌گونه بیان کرده‌اند:

«از یک‌طرف با ورود افراد جدید در روستا در قالب خانه‌های دوم و کسانی که برای ایجاد تفرج‌گاه و رستوران به این مناطق آمده‌اند و از طرف دیگر مهاجرت افراد محلی به مناطق دیگر به‌ویژه شهر تهران، ترکیب جمعیتی این منطقه را از یکدستی خارج کرده است و مردم نسبت به هم ناآشنا و غریبه‌تر شده‌اند» (از گروه ساکنان).

«ما یا برای گذران تعطیلات آخر هفته یا برای پذیرایی از مهمان به این روستا می‌آییم و با مسائل و مشکلات روستا و خود روستاییان آشنایی چندانی نداریم» (از گروه گردشگران).

«اهالی، ما را به‌عنوان عضوی از اهالی جدید روستا نمی‌پذیرند و به ما به‌عنوان رقیبی نگاه می‌کنند که حق آن‌ها را ضایع کرده‌ایم» (از گروه مهاجران).

«افرادی که از تهران می‌آیند، هیچ‌سختی با ما ندارند و من فقط به‌عنوان یک ارائه‌کننده خدمات با آن‌ها ارتباط دارم. من به‌خوبی فاصله طبقاتی خود نسبت به آن‌ها را حس می‌کنم» (از گروه مهاجران).

محتوای مصاحبه‌های انجام‌شده مشخص می‌کند با ورود گردشگران و مهاجران به این روستا، ترکیب جمعیتی و هم‌گرایی نسبی دستخوش تغییری شده که در گذشته وجود داشته است؛ به‌طوری‌که امروزه در این روستا سه گروه اهالی بومی روستا و صاحبان خانه‌های دوم و مهاجران زندگی می‌کنند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد رشد گردشگری نه‌تنها به حفظ سنت‌ها و رسوم مردم روستا کمکی نکرده؛ بلکه گردشگری باعث تضعیف آداب و سنت‌ها از قبیل گرایش به الگوهای غربی، از بین رفتن لهجه‌های محلی، مراسم‌های سنتی و... شده است. بنابراین فعالیت‌های گردشگری در بعضی موارد به‌علت ناهمخوانی فرهنگ محلی با واکنش اهالی مواجه شده است. به‌عنوان مثال، در حالی که اهالی از مُدگرایی در روستا احساس نارضایتی می‌کنند، گردشگران نوع لباس پوشیدن خود را حق طبیعی‌شان می‌دانند. به‌عنوان مثال، یکی از مهاجران اذعان داشت:

شامل نخبگان، اهالی، سازمان‌های ارائه‌دهنده مجوزهای لازم، مدیران، گردشگران، مهاجران، رقبا و کارآفرینان تهیه شد. این ماتریس با استفاده از دیدگاه کارشناسان، میزان تأثیرگذاری بالقوه هر یک از ذی‌نفعان را مشخص می‌کند.

بر اساس ماتریس قدرت‌علاقه (تصویر شماره ۲)، ذی‌نفعان گروه «ذ» به کمترین تلاش مدیریتی نیاز دارند؛ زیرا در یک‌چهارم پایین سمت چپ قرار گرفته‌اند. ذی‌نفعان دو گروه «الف» و «پ» در یک‌چهارم بالای سمت چپ قرار گرفته‌اند و باید با توجه کافی راضی نگه داشته شوند. ذی‌نفعان گروه‌های «ب»، «ت»، «ج» و «ح» در یک‌چهارم بالای سمت راست قرار دارند. این گروه‌ها به‌عنوان بازیگران کلیدی باید در تمام سطوح برنامه شرکت داده شوند. در نهایت چهار گروه ذی‌نفع شامل اهالی (شامل تمام اهالی محلی روستا)، مدیران (شامل شورای اسلامی روستا، دهیار و مدیران شهرستانی)، مهاجران (شامل تمام افرادی که به روستا مهاجرت کرده‌اند) و گردشگران (صاحبان خانه دوم و گردشگرانی که به‌طور موقت به این روستا سفر می‌کنند) مشخص و برای انجام مصاحبه‌ها انتخاب شدند.

۴. یافته‌ها

اثر اجتماعی فرهنگی

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد وضعیت اجتماعی فرهنگی با رشد گردشگری با توجه به معیارهای پایداری، اثرهای متفاوتی به جا گذاشته است. ذی‌نفعان بر این باورند که توسعه گردشگری بر رشد ابزارهای آموزشی و افزایش توجه دولت به این مناطق در این زمینه و افزایش انگیزه سوادآموزی تأثیرگذار بوده است. همچنین قدرت بالای چانه‌زنی گردشگران ورودی به این روستا، به رشد این ابزارها کمک شایانی کرده است؛ بنابراین رشد گردشگری در این منطقه توانسته است زیرساخت‌های آموزشی و سوادآموزی و آگاهی افراد محلی را ارتقا دهد. به‌عنوان نمونه برخی از ذی‌نفعان اذعان داشتند:

«در گذشته سواد و آگاهی در بین روستاییان در سطح ضعیفی قرار داشت؛ اما با ورود گردشگران که اغلب از اقشار تحصیل کرده محسوب می‌شوند، تعامل با اهالی افزایش یافته و ساکنان علاقه بیشتری به سوادآموزی و افزایش سطح تحصیلات پیدا کرده‌اند» (یکی از ساکنان).

«با رونق ساخت خانه‌های دوم، در این روستا امکانات و زیرساخت‌های فرهنگی اجتماعی نیز افزایش یافت. از آنجاکه گردشگران قشر تحصیل‌کرده جامعه را تشکیل می‌دهند و چانه‌زنی آن‌ها قوی است، دولتی‌ها به این منطقه بیشتر توجه می‌کنند. این موضوع علاوه بر درآمدهای حاصل از گردشگری است» (یکی از مهاجران).

«ساخت خانه‌های دوم، خرید و فروش زمین و وجود

طبقاتی جامعه را تحمل‌نکردنی توصیف کرده‌اند. ساکنان محلی و مهاجران فعال در زمینه گردشگری قانون کار را حامی خود نمی‌دانند و معتقدند هر لحظه احتمال از دست دادن شغل آن‌ها را تهدید می‌کند. به‌عنوان مثال ساکنان و مهاجران در این باره می‌گویند:

«من خانه و زمین‌های خود را ده سال پیش به‌علت رشد قیمت نسبی در آن زمان فروختم. حالا قیمت مسکن و زمین به ده‌ها برابر افزایش یافته است و توانایی خرید ندارم. هم‌اکنون به‌عنوان نگهبان خانه‌های ویلایی مشغول به کار شده‌ام.» (از گروه ساکنان).

«با وجود افزایش درآمد و اشتغال برای جوانان روستا، این فاصله طبقاتی برای من و کسانی که در این روستا به‌صورت دائمی زندگی می‌کنیم، تحمل‌کردنی نیست.» (از گروه ساکنان).

«صاحب رستوران‌ها یا هتل‌ها از بیمه کردن ما سر باز می‌زنند و با ما به‌صورت ماه‌به‌ماه یا چند ماه یک‌بار قرارداد می‌بندند، به این دلیل از آینده خود می‌ترسم.» (از گروه مهاجران).

«به‌علت نبود قوانین مالیاتی محکم و مدوّن، بیشترین دلیل افزایش قیمت زمین در این مناطق بورس بازی زمین است که این خود باعث اختلاف بیشتر درآمدی بین ساکنان دارای زمین و روستاییان فاقد زمین می‌شود.» (از گروه مدیران).

اثر محیط‌زیستی

تحلیل مصاحبه‌ها نشان می‌دهد با ورود گردشگران و ریختن زباله‌های رستوران‌ها و ویلاها به‌داخل رودخانه بسیاری از فعالیت‌ها و گونه‌های جانوری در این منطقه منقرض شده‌اند. چند تن از ذی‌نفعان درباره این موضوع این‌چنین می‌گویند:

«قبل از انقلاب گردشگری در این منطقه رونق نداشت و در این رودخانه ماهی قزل‌آلای خال‌قرمز موجود بود. حال با ورود گردشگران و ساختن رستوران‌ها و خانه‌های ویلایی، اثری از این نوع ماهی خاص یافت نمی‌شود.» (از گروه ساکنان).

«با رونق گردشگری دیگر فعالیت کشاورزی و باغداری مقرون‌به‌صرفه نیست و ترجیح می‌دهم زمین‌های خود را تفکیک کنم و برای ساخت‌وساز بفروشم.» (از گروه ساکنان).

همچنین ذی‌نفعان درباره ساخت‌وسازها اذعان داشته‌اند که به‌علت رعایت‌نکردن قانون و خلأهای آن بسیاری از ساخت‌وسازها در حریم رودخانه اتفاق می‌افتد و نهادهای مرتبط هیچ‌گونه نظارتی بر آن ندارند. در این زمینه یکی از گروه مهاجران چنین می‌گویند:

«اصلاً بر ساخت‌وسازها در حریم رودخانه نظارتی نمی‌شود؛ حتی بیشتر این ساخت‌وسازها با کسب مجوز از نهادهای قانونی انجام می‌شود و نهادهای اجرایی و نظارتی، فقط با رسانه‌ای شدن این عمل غیرقانونی واکنش نشان می‌دهند.» (از گروه مهاجران).

بسیاری از ذی‌نفعان افزایش تردد وسایل نقلیه، آلودگی صوتی،

«در همین چند ماه اخیر، شاهد چند مورد مشاجره اهالی با گردشگران بوده‌ام. بیشتر این مشاجره‌ها به‌دلیل بی‌احترامی گردشگران به ارزش‌های مذهبی (رعایت‌نکردن شئونات اسلامی) رخ داده است.» (از گروه مهاجران).

از طرف دیگر یکی از گردشگران معتقد است:

«ما برای این ویلا میلیاردها تومان هزینه کرده‌ایم که فقط آخر هفته‌ها در این مکان به استراحت پردازیم. ما به واکنش‌ها و رفتارهای دیگران توجهی نداریم؛ هر چند شخصاً اهالی این منطقه را بسیار دوست داریم و برای آن‌ها احترام خاصی قائلیم.» (از گروه گردشگران).

اثر اقتصادی

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد رشد گردشگری اثر اقتصادی مثبتی را به‌دنبال داشته است. تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده نشان می‌دهد ورود گردشگران، وضعیت اقتصادی ساکنان و مهاجران و مدیریت محلی را ارتقا داده است.

در این روستا اشتغال از کشاورزی و باغداری به سمت مشاغل خدماتی تغییر ماهیت داده است یا گاهی ساکنان هردو فعالیت را به‌طور هم‌زمان انجام می‌دهند که درآمد بیشتری به‌دنبال داشته است. همچنین سود این فعالیت در حدی است که بسیاری از سرمایه‌گذاران و افراد جویای کار را به این مناطق سوق داده است. در این زمینه برخی از ذی‌نفعان این‌گونه بیان می‌کنند:

«با ورود گردشگران به روستا وضعیت زندگی ما نسبت به گذشته بهتر شده است و من از این وضعیت راضی هستم.» (از گروه ساکنان).

«بیشترین درآمد مدیریت محلی از طریق صدور پروانه‌های ساختمانی است؛ به‌طوری‌که درآمد این اداره‌ها گاهی ده‌ها برابر نسبت به قبل افزایش یافته است.» (از گروه مدیران).

«من مدت‌ها به‌دنبال مکانی برای سرمایه‌گذاری می‌گشتم تا یکی از دوستان این روستا را به من معرفی کرد. چندسالی است که در این روستا به فعالیت مشغولم و از سرمایه‌گذاری خود احساس رضایت می‌کنم و حدود شش نفر را نیز به‌طور مستقیم مشغول به کار کرده‌ام.» (از گروه مهاجران).

بر اساس اظهارات و تحلیل مصاحبه‌ها این افزایش درآمد پایدار نبوده است. در گذشته، بسیاری از ساکنان با فروش مسکن و زمین‌های باغی و زراعی خود، به شهر مهاجرت یا آن را پس‌انداز کرده‌اند که به‌مرور زمان ارزش پول به‌دست‌آمده کاهش فراوانی یافته است و حال به‌عنوان نیروی کار ساده در روستا مشغول به کار هستند. از سوی دیگر، روستاییانی که در روستا باقی‌مانده‌اند با ثروتمندترین اقشار جامعه ایران همسایه شده‌اند. یکی از پیامدهای این مسئله را می‌توان احساس ضعف در مقابل این طبقه ثروتمند دانست؛ به‌طوری‌که بسیاری از مصاحبه‌شوندگان کلیت وضعیت

تصویر ۳. الگوی ابعاد توسعه پایدار گردشگری در روستای آهار.

توسعه پایدار روستای

به‌عنوان مثال بهبود نسبی وضعیت اقتصادی حاصل از رشد گردشگری و افزایش آگاهی و آموزش نتوانسته محیط‌زیست روستای مطالعه‌شده را حفظ کند یا وضعیت آن را بهبود بخشد. علاوه‌براین ابعاد اقتصادی و اجتماعی نتوانسته به کارکردی مشترک دست یابد و مطابق اهداف توسعه پایدار اقتصاد عدالت‌محور را نهادینه کند (تصویر شماره ۳).

۵. بحث و نتیجه‌گیری

گردشگری روستایی می‌تواند به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و متنوع‌سازی مشاغل در مناطق روستایی کمک شایانی کند؛ اما اگر این رهیافت با اصول و مبانی پایداری هماهنگ نباشد، رهیافتی مقطعی خواهد بود. براین اساس ضروری است در برنامه‌های توسعه‌ای معیارهای اثربخشی اقتصادی، ملاحظات محیط‌زیستی و ارزش‌های فرهنگی اجتماعی به‌صورت جامع در نظر گرفته شود.

در بُعد اجتماعی فرهنگی نتایج پژوهش‌های شیلینگ و همکاران (۲۰۱۲) و آرونسون (۱۹۹۴) و لن (۱۹۹۴) نشان می‌دهد رشد گردشگری می‌تواند به پایداری اجتماعی فرهنگی جامعه روستایی کمک کند. باوجوداین یافته‌های پژوهش حاضر نشان از آن دارد که رشد گردشگری در روستای آهار به پایداری اجتماعی فرهنگی روستای بررسی‌شده کمک نکرده است. یافته‌های نظری و میدانی

آلودگی هوا و گودبرداری‌های غیراصولی را از جمله نگرانی‌های جدی خود عنوان کردند.

هم‌گرایی ابعاد گردشگری پایدار در روستای بررسی‌شده

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در بُعد زیست‌محیطی تخریب منابع طبیعی از جمله از بین رفتن گونه‌های جانوری و ساخت‌وساز در حریم رودخانه‌ها شدت گرفته است. در بُعد اقتصادی مشاغل به‌وجودآمده و فرصت‌های اقتصادی پیش‌رو برای بسیاری از ذی‌نفعان پایدار نبوده است؛ به‌طوری‌که مشکلاتی از قبیل ناامنی شغلی، اجتناب کارفرمایان از بیمه‌کردن بیشتر کارگران، رشد کنترل‌نشده و افزایش فاصله طبقاتی را می‌توان از اثرهای اقتصادی رشد گردشگری در این روستا برشمرد.

در بُعد اجتماعی فرهنگی نیز از بین رفتن فرهنگ بومی و نبود مشارکت و نزاع بین ذی‌نفعان به‌خوبی مشهود است. از طرف دیگر تحلیلی بر ابعاد توسعه پایدار گردشگری در روستای آهار نشان می‌دهد بعضی از متغیرهای پژوهش با بهبود نسبی روبه‌رو بوده است؛ به‌طوری‌که رشد گردشگری در این روستا فرصت‌ها و متنوع‌سازی مشاغل و آگاهی و آموزش را افزایش داده است. بااین حال این مسئله نتوانسته خود را با معیارها و اهداف توسعه پایدار هماهنگ سازد؛ بنابراین ابعاد پایداری نتوانسته از یکدیگر پشتیبانی کند و به کارکردهای مشترک دست یابد.

و ناآگاهی آن‌ها از مؤلفه‌های توسعه پایدار باشد. از سوی دیگر نبود قوانین مدون و محکم نیز به این مشکلات دامن می‌زند.

تحلیل محتوای مصاحبه‌های انجام‌شده از ذی‌نفعان نشان می‌دهد بیشتر آنان درک درستی از توسعه پایدار ندارند و با مفاهیم و مبانی آن به‌خوبی آشنا نیستند. از طرف دیگر قوانین و نحوه مدیریت محلی نه‌تنها هیچ‌گونه نقشی در کاهش مشکلات ایفا نکرده؛ بلکه نحوه مدیریت خود بخشی از مشکل بوده است. خلأهای موجود در زمینه توسعه پایدار روستای آهار عبارت است از: نبود برخورد جدی در مقابل ساخت‌وسازها در حریم رودخانه، اعطای مجوزهای ساخت‌وساز بدون پشتوانه قانونی، نبود حمایت جدی قانون کار از کارگران و حمایت ضعیف سازمان‌ها و ارگان‌های محیط‌زیستی در حفاظت از گونه‌های کمیاب گیاهی و جانوری.

از سوی دیگر در این روستا هیچ‌گونه تعامل و هماهنگی بین ذی‌نفعان برای رفع مشکلات موجود دیده نشد؛ به‌طوری‌که روحیه فردگرایی ناقص و برتری تفکر رشد اقتصادی در برابر توسعه و توسعه پایدار، به‌شدت در گروه‌های ذی‌نفع درخور توجه بود. این در حالی است که براساس نظریه ذی‌نفعان برای ایجاد گردشگری پایدار باید تعادلی بهینه بین منافع تمام گروه‌های ذی‌نفع فراهم شود؛ بنابراین ضعف ساختاری، فقدان آموزش‌های لازم و موانع قانونی بسیار به مشکلات دامن می‌زند. از این رو اصلاح قوانین و انجام طرح‌های توسعه، آموزش جامعه و درنهایت، هماهنگی و تعادل بهینه بین منافع ذی‌نفعان در راستای گردشگری پایدار می‌تواند به وضعیت لجام‌گسیخته در این روستا کمک کند.

این پژوهش حاکی از آن است که هدف و نوع گردشگری می‌تواند در پایداری این مناطق تأثیر بسزایی داشته باشد؛ به‌گونه‌ای که رشد گردشگری در روستای مطالعه‌شده به‌علت روستاگردی و آشنایی با فرهنگ روستایی نیست؛ بلکه به‌دلیل گذران اوقات فراغت در منطقه‌ای خوش‌آب‌وهوا و بدون توجه به جاذبه‌های اجتماعی فرهنگی روستاست.

قادری و هندرسون (۲۰۱۲) نیز اشاره کرده‌اند که اگر گردشگری روستایی به‌خوبی مدیریت نشود، به‌سبب تعامل و ارتباط جامعه محلی با گردشگران مختلف از فرهنگ‌های متفاوت، فرهنگ محلی دچار زوال و انحطاط می‌شود (Calado, Rodrigues, Silveira, 2012; Ghaderi & Henderson, 2011). از این رو نوع گردشگری باید با ارزش‌های اجتماعی فرهنگی جامعه محلی همخوانی داشته باشد که مطالعه‌های انجام‌شده این وضعیت را در این روستا تأیید نمی‌کند.

در بُعد اقتصادی، در پژوهش‌های چمی (۲۰۰۳)، مک‌این‌تایر (۱۹۹۳)، مک‌کول (۱۹۹۵) و رضوانی و همکاران (۲۰۱۲)، موضوع‌های اصلی پایداری اقتصادی گردشگری در مناطق روستایی را منافع اقتصادی، متنوع‌سازی اقتصاد محلی، رشد اقتصادی کنترل‌شده، بهبود روابط محلی و توزیع عادلانه منافع اقتصادی در اقتصاد محلی برمی‌شمارند. مطالعه انجام‌شده نشان می‌دهد ساکنان و مهاجران از بهبود نسبی وضعیت اقتصادی خود در مقایسه با گذشته احساس رضایت می‌کنند. در عین حال معتقدند رشد اقتصادی در راستای پایداری نبوده و به رشد اقتصادی کنترل‌شده، بهبود روابط محلی و توزیع عادلانه منافع اقتصادی منجر نشده است. از نظر نظری پایداری اقتصادی به‌طور گسترده‌ای به بهره‌وری سیستم‌های اقتصادی (نهاده‌ها، سیاست‌ها و قواعد عملکردی) با تأکید بر پیشرفت اجتماعی عادلانه و توجه به عنصر تداوم اشاره دارد (Assefa & Frostell, 2007) که مطالعه‌های انجام‌شده این وضعیت را در این روستا تأیید نمی‌کند.

از دیدگاه نظری پایداری زیست‌محیطی تلاشی مداوم برای حفظ توانایی بقا و جلوگیری از شکست و انقراض و اساساً به‌معنی حفظ باروری به‌همراه استمرار بقای منابع پایه است (Khajeh, 2010). با این حال تحلیلی بر ادراک ذی‌نفعان نشان می‌دهد رشد گردشگری در روستای آهار اثرهای نامطلوبی بر محیط‌زیست وارد کرده و هیچ تلاشی در راستای حفظ باروری همراه استمرار بقای منابع پایه انجام نشده است؛ به‌طوری‌که در بین ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار بیشترین ناپایداری متعلق به اثر زیست‌محیطی است. این در حالی است که گردشگری روستایی باید تضمین کند که تأثیرات فعلی و احتمالی آینده براساس پایداری کاهش یابد و اداره شود. این امر از طریق تعادل و موازنه بین رشد نهایی گردشگری و نیازهای حفاظت و نگهداری منابع طبیعی امکان‌پذیر است (Ghaderi, 2003). به نظر می‌رسد رفتار بسیاری از ذی‌نفعان در تخریب محیط‌زیست به‌دلیل دانش اندک

References

- Abbas, M. Y., & Bajunid, A. F. (2015). Asia Pacific International Conference on Environment-behaviour Studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 1-7.
- Amir, A. F., Ghapar, A. A., Jamal, S. A., & Ahmad, K. N. (2015). Sustainable tourism development: a study on community resilience for rural tourism in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 116-22.
- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of tourism Research*, 19(4), 665-90.
- Aronsson, L. (1994). Sustainable tourism systems: the example of sustainable rural tourism in Sweden. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 77-92.
- Assefa, G., & Frostell, B. (2007). Social sustainability and social acceptance in technology assessment: a case study of energy technologies. *Technology in Society*, 29(1), 63-78.
- Azimi Amoli, J. (2011). [Analysis of good governance in the stability of the countryside: the study villages in Mazandaran (Persian)] (PhD thesis). Tehran: Tarbiat Modares University.
- Bălan, M., & Burghilea, C. (2015). Rural Tourism and its Implication in the Development of the Fundata Village. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 188, 276-81.
- Bayat, N., & Rezvani, M. (2013). [The analysis of role of rural tourism in macro program (with emphasis on the five-year national development plans) (Persian)]. *Planning and Development of Tourism*, 9, 11-30.
- Bayat, N., Badri, S. A., Rezvani, M. R., & Sabokbar, H. F. (2014). [Meta-analysis on rural tourism studies in Iran: a Q-methodology research (Persian)]. *Research and Rural Planning*, 7, 85-99.
- Bryson, J. M. (2003). What to do when stakeholders matter: a guide to stakeholder identification and analysis techniques. *Public Management Review*, 6(1), 21-53.
- Butler, R. W. (1991). Tourism, environment, and sustainable development. *Environmental Conservation*, 18(3), 201-09.
- Byrd Jr, E. T. (2003). *An analysis of variables that influence stakeholder participation and support for sustainable tourism development in rural North Carolina* (Doctoral dissertation). Carolina: North Carolina State University.
- Byrd, E. T. (2007). Stakeholders in sustainable tourism development and their roles: applying stakeholder theory to sustainable tourism development. *Tourism Review*, 62(2), 6-13.
- Byrd, E. T., Bosley, H. E., & Dronberger, M. G. (2009). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30(5), 693-703.
- Calado, L., Rodrigues, A., Silveira, P., & Dentinho, T. (2011). Rural tourism associated with agriculture as an economic alternative for the farmers. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 2(1), 160.
- Chami, C. A. (2003). *Sustainable tourism development: A comparison between Tanzania and Kenya* (Unpublished PhD dissertation). University of Alberta.
- Ekinci, M. B. (2014). The Cittaslow philosophy in the context of sustainable tourism development; the case of Turkey. *Tourism Management*, 41, 178-89.
- Falak, S., Chiun, L. M., & Wee, A. Y. (2014). A repositioning strategy for rural tourism in Malaysia: community's perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 412-15.
- Fons, M. V., Fierro, J. A., & Patiño, M. G. (2011). Rural tourism: a sustainable alternative. *Applied Energy*, 88(2), 551-57.
- Freeman, R. E. (1983). Strategic management: a stakeholder approach. *Advances in Strategic Management*, 1(1), 31-60.
- Freeman, R. E. (2004). The stakeholder approach revisited. *Zeitschrift für Wirtschafts-und Unternehmensethik*, 5(3), 228-41.
- Freeman, R. E. (2010). *Strategic management: a stakeholder approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Freeman, R. E., & Phillips, R. A. (2002). Stakeholder theory: A libertarian defense. *Business Ethics Quarterly*, 12(3), 331-49.
- Freeman, R. E., Harrison, J. S., & Wicks, A. C. (2007). *Managing for stakeholders: survival, reputation, and success*. New Haven: Yale University Press.
- Friedman, A. L., & Miles, S. (2006). *Stakeholders: theory and Practice: Theory and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Fun, F. S., Chiun, L. M., Songan, P., & Nair, V. (2014). The impact of local communities' involvement and relationship quality on sustainable rural tourism in rural area, Sarawak. The moderating impact of self-efficacy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 60-65.
- Ghaderi, E. (2003). [The role of rural tourism in sustainable rural development (Persian)] (Unpublished PhD thesis). Tarbiat Modarres University.
- Ghaderi, Z., & Henderson, J. C. (2012). Sustainable rural tourism in Iran: a perspective from Hawraman village. *Tourism Management Perspectives*, 2, 47-54.
- Ghasemi, M., & Hamzah, A. (2014). An investigation of the appropriateness of tourism development paradigms in rural areas from main tourism stakeholders' point of view. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, 15-24.
- Gunn, C. A., & Var, T. (2002). *Tourism planning: basics, concepts, cases*. London: Psychology Press.
- Hall, C. M., & Lew, A. A. (2009). *Understanding and managing tourism impacts: an integrated approach*. London: Routledge Press.
- Hall, D., Roberts, L., & Mitchell, M. (2003). *New directions in rural tourism*. Aldershot, U.K.: Ashgate Publication.
- Harrison, J. S., & Freeman, R. E. (1999). Stakeholders, social responsibility, and performance: empirical evidence and theoretical perspectives. *Academy of Management Journal*, 42(5), 479-85.
- Hwang, J., & Lee, S. (2015). The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea. *Tourism Management*, 46, 501-13.
- Iluiu-Varvara, D. A., Mârza, C. M., Sas-Boca, I. M., & Ceclan, V. A. (2015). The assessment and reduction of carbon oxides emissions at electric arc furnaces-essential factors for sustainable development. *Procedia Technology*, 19, 402-09.
- Jaafar, M., Rasoolimanesh, S. M., & Lonik, K. A. T. (2015). Tourism growth and entrepreneurship: empirical analysis of development of rural highlands. *Tourism Management Perspectives*, 14, 17-24.

- Jamal, T. B., & Getz, D. (1995). Collaboration theory and community tourism planning. *Annals of Tourism Research*, 22(1), 186-204.
- Khaje Shahkouhi, A. (2010). [The analysis of the exploitative familial farming systems and rural production cooperatives in the city of AQ Qala (Persian)] (PhD Thesis). Tehran: Tehran University.
- Khavarian-Garmsir, A. R., & Zare, S. M. (2015). SOAR framework as a new model for the strategic planning of sustainable tourism. *Tourism Planning & Development*, 12(3), 321-32.
- Kim, S., & Jamal, T. (2015). The co-evolution of rural tourism and sustainable rural development in Hongdong, Korea: complexity, conflict and local response. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(8-9), 1363-385.
- Lafreniere, K. C., Dешpande, S., Bjornlund, H., & Hunter, M. G. (2013). Extending stakeholder theory to promote resource management initiatives to key stakeholders: a case study of water transfers in Alberta, Canada. *Journal of Environmental Management*, 129, 81-91.
- Lane, B. (1994). Sustainable rural tourism strategies: a tool for development and conservation. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 102-11.
- Liu, A. (2006). Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia. *Tourism Management*, 27(5), 878-89.
- McCool, S. F. (1995). Linking tourism, the environment, and concepts of sustainability: setting the stage. In S. F. McCool & A. E. Watson (Eds.), *Linking tourism, the environment, and concepts of sustainability (General Technical Report INT-GTR-323)* (pp. 3-7). Ogden, U.T.: Intermountain Research Station.
- McIntyre, G. (1993). *Sustainable tourism development: guide for local planners*. Madrid: World Tourism Organization.
- Moshiri, S. R., Mahdavi, M., & Jalali Kalej-Sar, Z. (2012). [Quality evaluation of tourism rural at development: Case study of Ahar (Persian)]. *Territory*, 8(4), 1-26.
- Phillips, R., Freeman, R. E., & Wicks, A. C. (2003). What stakeholder theory is not. *Business Ethics Quarterly*, 13(4), 479-502.
- Rezvani, M., Akbarian, R. S., Rokn, A. E. A., & Badri, S. (2012). [Explanation on sustainability indicators for assessing the effects of tourism patterns in rural areas in around metropolises (case study: rural areas in the around of Tehran metropolis) (Persian)]. *Human Geography Research*, 81, 69-93.
- Schilling, B. J., Sullivan, K. P., & Komar, S. J. (2012). Examining the economic benefits of agritourism: the case of New Jersey. *Journal of Agriculture, Food Systems and Community Development*, 3(1), 199-214.
- Schloegel, C. (2007). Sustainable Tourism: Sustaining Biodiversity? *Journal of Sustainable Forestry*, 25(3-4), 247-64.
- Snieška, V., Barkauskienė, K., & Barkauskas, V. (2014). The impact of economic factors on the development of rural tourism: Lithuanian case. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 156, 280-85.
- Su, B. (2011). Rural tourism in China. *Tourism Management*, 32(6), 1438-441.
- Van der Duim, V. (2005). *Tourismscapes: an actor-network perspective on sustainable tourism development* (PhD thesis). Wageningen, D.C.: Wageningen University.
- Weaver, D. B. (2006). *Sustainable tourism: theory and practice*. London: Routledge Press.
- Wicks, A. C., Gilbert Jr, D. R., & Freeman, R. E. (1994). A feminist reinterpretation of the stakeholder concept. *Business Ethics Quarterly*, 4(4), 475-97.
- Yagüe Perales, R. M. (2002). Rural tourism in Spain. *Annals of Tourism Research*, 29(4), 1101-110.
- Yuksel, F., Bramwell, B., & Yuksel, A. (1999). Stakeholder interviews and tourism planning at Pamukkale, Turkey. *Tourism Management*, 20(3), 351-60.
- Ziaei, M., Amin Bidokhti, A. A., & Qorbani, F. (2015). [Assessment of the local community capacity for the sustainable development of tourism (Persian)]. *Tourism Management Studies*, 8(4), 59-88.